

19 XANEIRO DO 2006 - NÚMERO 603

rdl

REVISTA
DAS
LETRAS

OS ALIMENTOS TERRESTRES
André Gide

Gide e ‘Os alimentos terrestres’

“Todas as cousas xa foron ditas, pero como ninguén escoita cómpre comezar de novo”. Esta frase de André Gide dá a perspectiva dun escritor que viviu na contradición continua, entre o hedonismo e o fervor crente, entre o diletante e o traballador incansable. Casado coa súa curmá Madeleine, con quen nunca chegaría a consumir o matrimonio, pai dunha filla, Catherine, que tivo fóra do matrimonio –coa filla da súa mellor amiga–, Gide publicou a súa primeira obra, ‘Os cadernos’, en 1891, á que seguiron multitude de obras de toda caste de xéneros. “Os alimentos terrestres” que hoxe publica Revista das Letras por primeira vez en galego –con tradución de Suso Pensado– é unha colección de escritos dirixidos a Nathanaël, personaxe ficticio. O libro convértese deste xeito nunhas exhortacións encamiñadas a conseguir a liberación do sentimento cristián do pecado. A obra constitúe, xa que logo, un reivindicación da liberdade persoal fronte a toda disciplina moral derivada da anulación da capacidade de decisión individual.

André Gide e o seu himno de entrega á vida

Suso Pensado

Chamado a ser un dos libros máis famosos e quizais o máis influente do século XX, o grande autor francés André Gide publica *Os alimentos terrestres* en maio de 1897. Comezado con forma de notas moi fragmentaria desde a viaxe liberadora por África en 1893-1894, este libro de “puro lirismo” foi curiosamente considerado como falto de composición, feito de retallos unidos artificialmente. É certo que se trata dunha obra heteroxénea e moi vairada tonal e formalmente, pero cunha estrutura interna moi nítida que busca expresar a explosión

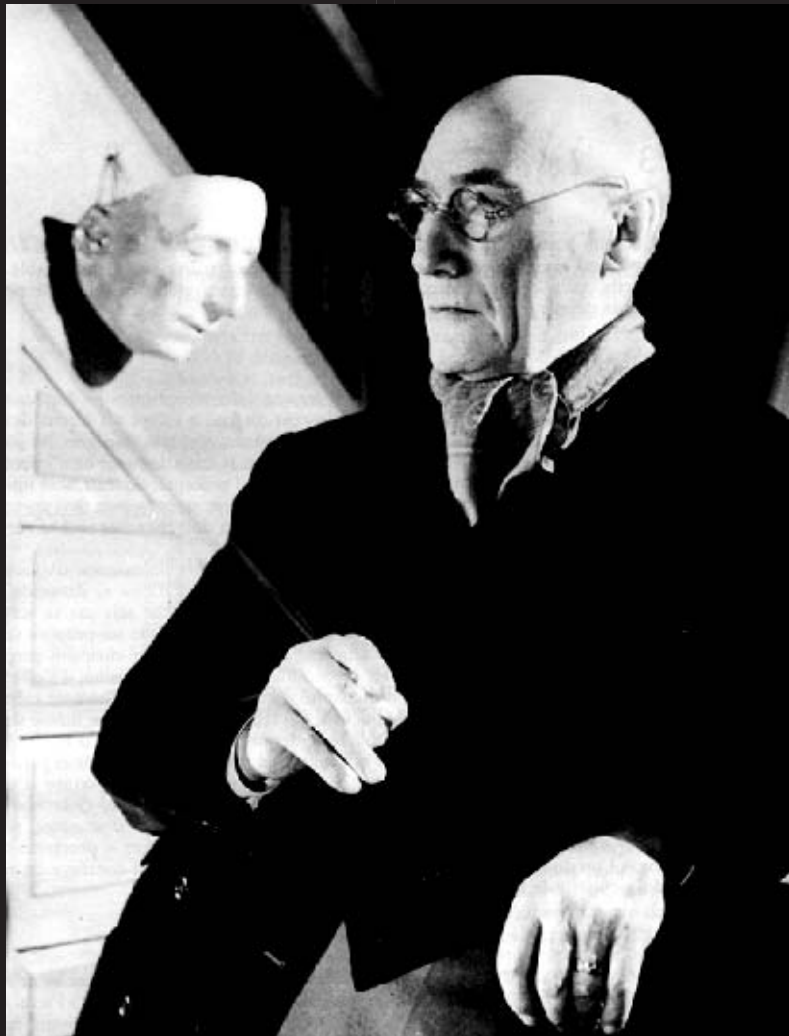
do desexo de vida que lla inspirara. A mestura contén rasgos propios dos tons propios do diario íntimo ou do relato xunto con poemas que mostran unha marcada inclinación ao versículo e a certa contención lírica –propia doutros poetas da mesma época, como o seu amigo Paul Valéry. Esta variedade pode resultar desconcertante e moito máis no propio Gide, para quen a coherencia formal dos seus escritos era unha preocupación constante. Pero desconcertar e abrir novas expectativas é, debe ser, unha das funcións da literatura.

Nin novela, nin ensaio, nin longo poema en prosa, esta obra inclasificable é un pouco todo iso á vez. Nos oito libros que a compoñen, o narrador-autor diríxese a alguén que responde ao nome bíblico de Nathanaël. Máis adiante abandona ese nome e diríxese directamente ao lector en segunda persoa. Á vez didáctico e lírico, este libro mestura os xéneros e varía as voces para convencer e emocionar ao destinatario, para facerlle sentir o amor pola vida, polos sentidos e pola “sede” do desexo, compoñendo un auténtico himno á vida, eufórico e fervente. Tamén encontramos nesta obra confidencias, páxinas dedicadas a África, a Italia, a Granada, a Normandía, que parecen extraídas dun diario de

viaxes, meditacións poéticas sobre temas diversos, como a espera, as fontes, as cidades, enchendo o libro de recendos diferentes.

Os alimentos terrestres foron recibidos como unha provocación, ao contrarrestar a moral cristiá que recibira o autor nunha estrita educación infantil. Paradoxalmente, esta obra defende didacticamente a “desinstrución” e predica de entrada a súa propia destrución: “Nathanaël, debes queimar en ti todos os libros”. Fronte ao academicismo da época esta destrución libresca,

a amoralidade que proclamaba e a súa propia estrutura, despertaron as críticas dun sector da cultura, sobre todo cando comezou a converterse en biblia de toda unha xeración. Na reimpresión de 1927 o propio autor sentiu a necesidade de escribir un limiar para xustificar e defender un libro que estaba adquirindo demasiada importancia e que os críticos se empeñaban en tomalo como epicentro de toda a creación literaria de André Gide. O autor non vía con bos ollos tal interpretación dunha obra de xuventude e quixo aclarar as motivacións que o empuxaron a escribir *Os*

alimentos terrestres:

É costume que se me peche neste manual de evasión, de liberación. Aproveito esta reimpresión para presentar aos novos lectores algunhas reflexións, que permitirán reducir a súa importancia, situándoo e motivándoo dunha maneira máis precisa.

1º Os Alimentos terrestres son o libro, senón dun enfermo, ao menos dun convalecente, de alguén curado – de alguén que estivo enfermo. Dáse, no seu mesmo lirismo, o exceso de quen apreixa a vida como algo que estivo a piques de perder.

2º Escribía este libro nun momento no que a literatura ulía furiosamente a artificial e a pechado; no que me parecía urxente conseguir que

tocase de novo a terra e pousar simplemente sobre o chan un pé descalzo.

A súa falta de éxito demostra ata que punto este libro chocaba co gusto da época. Ningún crítico falou del. En dez anos, vendéronse nada máis que cincocentos exemplares.

3º Escribía este libro no momento que, polo matrimonio, acababa de asentir a miña vida; no que alienaba voluntariamente unha liberdade que o meu libro, obra de arte, reivindicaba enseguida con moita máis ansia. E non é necesario dicir que ao escribilo eu era perfectamente sincero; pero sincero tamén na desmentida do meu corazón.

4º Engado que pretendía non determe neste libro. Captaba os rasgos dese estado flotante e dispoñible que describía, como un novelista capta os dun personaxe que se lle parece, pero que está inventando; e seméllame incluso que hoxe fixaba estes rasgos afastándoos de min, por así dicilo, ou se se prefire, afastándome eu deles.

5º Son xulgado a miúdo a partir deste libro de xuventude, como se a ética dos 'Alimentos' fose a mesma de toda a miña vida, como se, eu o primeiro, non seguise o consello que dou ó meu lector: "tira o meu libro e déixame". Eu abandonei enseguida o que era cando escribía 'Os Alimentos'; ata o punto que se examino a miña vida, o rasgo dominante que destaco nela, lonxe de ser a inconstancia, é ao contrario a fidelidade. Esta fidelidade profunda do corazón e do pensamento, penso que é infinitamente rara. Quixera que me dixeran os nomes daqueles que, diante da morte, poden ver cumprido o que se propuxeran cumprir, e eu ocuparei o meu lugar ao seu carón.

6º Unha palabra máis: Algúns só saben ver neste libro, ou só consinten ver unha glorificación do desexo e dos instintos. Paréceme que é unha

interpretación algo curta. Para min, cando o abro de novo, é máis ben unha apoloxía da desposesión o que vexo nel. É o que me quedou del, deixando o demais, e precisamente a iso sigo sendo fiel. E por isto tiven que regresar, como contarei máis tarde, á doutrina do Evanxeo, para encontrar no esquecemento dun mesmo a realización máis perfecta, a máis alta esixencia, e o máis ilimitado permiso de felicidade.

"Que o meu libro che ensine a interesarte máis por ti que por el mesmo, e por todo o resto máis que por ti." Velaquí o que podías ler xa no prefacio e nas derradeiras palabras dos 'Alimentos'. Por que obrigarme a repetilas?

Autor dunha obra variada e moi coidada, premio Nobel en 1947, é difícil destacar uns libros sobre os demais, agás o seus 'Diarios', a obra da súa vida, ata o punto de que outras creacións estaban incluídas neles. Por gusto persoal, recomendaría eu, ademais de 'Os alimentos terrestres', 'A Sinfonía Pastoral', traducida ao galego por Leandro García Bugarín e publicado en Edicións Xerais en 1990; ou 'Isabelle'; ou 'Si le grain ne meurt', onde narra entre outras moitas cousas as súas aventuras con Oscar Wilde na África árabe; ou L', que supón a aceptación do seu ser pouco despois do matrimonio; ou ben La Porte Etroite. Tamén está publicada unha abundante correspondencia cos escritores máis importantes do seu tempo en Francia, e mesmo obras sobre

Dostoievski ou Montaigne. En fin, un autor de gran variedade que nunca decepcionará a quen se achegue á súa obra e lea con vagar, como a el lle gustaba ler, os seus libros, mostras sempre de alta literatura.

Os alimentos terrestres

Estes son os froitos dos que nos alimentamos na Terra
O Corán, 2,23

LIBRO TERCEIRO

Nesta fonte... (penumbra)... cada gota, cada raio, cada ser morría voluptuosamente.

Voluptuosidade! Esta palabra, quixera repetila sen cesar; quixéaa sinónimo de *benestar*, mesmo de *estar*, de *ser*, simplemente.

Ah! que Deus non creara o mundo pensando simplemente nisto, é o que só se consegue comprender cando se di... etc.

É un lugar de frescor exquisito, onde o encanto de durmir é tan grande que parecía ata entón descoñecido. E alí, uns alimentos deliciosos agardaban a nosa fame.

Adriático (3 da mañá)

Importúname o canto deses mariñeiros nas cordaxes.

Oh! Se ti souberas, se ti souberas, terra excesivamente vella e tan nova, o sabor amargo e doce, o sabor delicioso que ten a vida tan breve do home!

Se souberas, eterna idea da aparencia, o valor que a próxima espera da morte dá ao instante!

Oh primavera! As plantas que só viven un ano apresuran máis as súas fráxiles flores. O home só ten unha primavera na vida e o recordo dunha antiga alegría non o achega de novo á felicidade.

Alto de Fiésola

Fermosa Florencia, vila de estudo grave, de luxo e de flores; sería, sobre todo; grao de mirto e coroa de "esvelto lauro".

Alto de Vincigliata. Alí vin por vez primeira as nubes, no azul, disolverse; sorprendeume moito ao non pensar que puideran disiparse no ceo, ao crer que duraban ata a chuvia, que só podían aumentar. Pero non: observei como todas as formas desaparecían unha a unha; xa só quedaba o azul. Era unha morte marabillosa; un esvaecemento en pleno ceo.

Roma, Monte Pincio

O que espertou o meu gozo ese día, foi algo como o amor e non era amor ou cando menos non ese do que falan e buscan os homes.- Tampouco era o sentimento

da beleza. Non viña dunha muller; tampouco viña do meu pensamento. Escribirei, e ti comprenderasme, se digo que só foi a simple exaltación da LUZ?

Estaba sentado nese xardín; non vía o sol; pero o aire brillaba con luz difusa como se o azul do ceo se volvea líquido e chovese. Si, había realmente ondas, remuíños de luz; sobre o lique, faíscas como gotas; si, nesta gran alameda diríase realmente que a luz fluía, e unhas escumas douradas ficaban no vértice das pólas entre ese resplandor de raios.

.....

Nápoles; pequena barbería ante o mar e o sol. Peiraos de calor; toldos que se erguen para entrar. Entrega ao abandono. Vai durar isto moito tempo? Quietude. Gotas de suor nas tempas. Estremecemento da espuma de xabrón sobre as meixelas. E el afina despois de afeitar, afeita aínda cunha coitela máis hábil axudándose agora cunha pequena esponxa empapada de auga morna, que abranda a pel, levanta o labio. Despois, cunha suave auga perfumada, lava a irritación deixada; despois, cun bálsamo, séguela calmando. E para non moverme aínda, deixo que me corte o pelo.

Amalfi (na noite)

Hai esperas nocturnas
dun amor que aínda non se sabe.

Pequeno cuarto sobre o mar; espertoume a excesiva claridade da lúa, da lúa sobre o mar.

Cando me acheguei á xanela, pensaba que era a alba e que ía ver o sol erguerse... Pero non... (cousa xa plena e perfectamente cumprida) -A LÚA- suave, suave, suave como para acoller a Helena no segundo Fausto. Mar deserto. Aldea morta. Oubea un can na noite... farrapos nas xanelas.

Non hai lugar para o home. Imposible entender cómo vai espertar todo iso. Desolación excesiva do can. O día xa non sucederá. Imposible durmir. Farás... (isto ou aquilo):

sairás ao xardín deserto?

baixarás á praia, bañarte?

irás coller laranxas, que semellan grises baixo a
lúa?

consolarás ao can cun agarimo?

(Tantas veces sentín a natureza reclamar de min un xesto, e eu non souben cal darlle.)

Agardar o sono que non vai vir...

*

Seguiume un neno nese xardín rodeado de muros agarrándose á póla que rozaba a escaleira. A escaleira levaba a unhas terrazas ao longo do xardín; parecía que non podíamos entrar.

Oh pequena figura que acariñei baixo as follas! Nunca sombra bastante poderá velar o teu fulgor, e a sombra dos teus rizos sobre a fronte parece aínda máis escura.

Baixarei a ese xardín, pendurándome ás lianas e ás pólas, e chorarei de tenrura neses xardíns con máis cantos que nunha paxareira ata a chegada do serán, ata o anuncio da noite que dourará e despois fará máis fonda a auga misteriosa das fontes.

*E os corpos delicados unidos baixo os ramos.
Cun dedo delicado toquei a súa pel nacarada.
Eu vía os seus pés delicados
andando sen ruído sobre a area.*

Siracusa

Barca sen quilla; ceo baixo, que ás veces descendía ata nós en chuvia morna; olor a limo de plantas acuáticas, roce dos talos.

A fondura da auga disimula o abrollo abundante deste manancial azul. Ningún ruído; É, neste campo solitario, neste estanque natural ensanchado, como unha eclosión de auga entre os papiros.

Tunisia

En todo o azul, só o branco necesario para unha vela, o verde para a súa sombra na auga.

A noite. Aneis que brillan na sombra.

Luas nos que andar errante. Pensamentos distintos aos do día.

Luar nefasto no deserto. Os demos rondan nos cemiterios. Os pés descalzos sobre as lousas azuis.

Malta

Embriaguez extraordinaria dos solpores do verán sobre as prazas, cando aínda é día, pero xa sen sombras. Exaltación moi especial.

Contareiche, Nathanaël, os xardíns máis fermosos que teño vistos:

En Florencia vendíanse rosas: algúns días toda a cidade recendía. Eu paseaba cada noite nos Cascines e os domingos nos xardíns Boboli sen flores.

Hai en Sevilla, preto da Xiralda, un antigo patio de mesquita; as laranxeiras medran simétricas; o resto do patio está enlousado; os días de gran calor, só hai unha pequena sombra reducida; é un patio cadrado, rodeado de muros, dunha gran beleza, non sei explicarche por que.

Fóra da cidade, nun enorme xardín pechado con reixas, medran moitas árbores dos países cálidos;

non entrei, pero mirei a través das reixas; vin correr galiñas pintadas e pensei que había alí moitos animais domésticos.

Que che diría do Alcázar? xardín de marabilla persa; creo, ao falarche, que o prefiro a todos os demais. Penso nel, cando releo a Hafiz:

*Aportádeme viño
que manche a miña roupa,
porque tremo de amor
e todos me chaman sabio.*

Hai preparadas unhas fantasías de auga nos sendeiros, enlousados de mármore, bordeadas por mirtos e cipreses. Nas dúas beiras hai pías de mármore onde as amantes do rei se lavaban. Non se ven outras flores senón rosas, narcisos e flores de loureiro. Ao fondo do xardín, hai unha árbore xigantesca, onde un pode imaxinar, pousado, un reiseñor. Preto do palacio, outras fontes de moi mal gusto recordan ás dos patios da Residencia en Múnic, onde hai estatuas feitas enteiramente de cunchas.

Nos xardíns reais de Múnic fun probar, unha primavera, os xelados de herba de maio, preto dunha obstinada música militar. Un público pouco elegante, pero melómano. A noite encantábase con patéticos reiseñores. O seu canto languidecía-me, como o dun poema alemán. Hai unha certa intensidade de delicias que o home pode apenas rebasar, e non sen bágoas. As mesmas delicias deses xardíns facíanme pensar case dolorosamente que eu podería estar noutro lugar. Foi naquel verán cando aprendín a gozar con máis intensidade das *temperaturas*. As pálpebras están admirablemente concibidas para iso. Lembro que unha noite no vagón, pasei diante da xanela aberta, ocupado tan só en saborear o contacto do sopro máis fresco; pechaba os ollos, non para durmir, senón para iso. Durante o día a calor fora abafante e, aquela noite, o aire aínda morno parecía porén líquido e fresco para as miñas pálpebras incendiadas.

En Granada, as terrazas do Xeneralife, plantadas de adelfas, non estaban en flor cando as vin; nin o Campo Santo de Pisa; nin o pequeno claustro de San Marcos, que quixera cheo de rosas. Pero en Roma vin o Monte Pincio, na estación máis fermosa. Durante as tardes asfixiantes, víñase buscar frescor. Ao vivir perto, paseaba por alí cada día. Estaba enfermo e non podía pensar en nada; a natureza penetrábame; axudado por unha alteración dos nervios, ás veces xa non sentía límites ao meu corpo; continuaba máis lonxe; ou ás veces, voluptuosamente, volvíase poroso, fundente como azucre. Desde o banco de pedra no que estaba sentado, xa non se vía Roma, que me extenuaba; dominábanse os xardíns Borghèse, e o seu nivel máis baixo poñía á altura dos meus pasos os cumes un pouco lonxanos dos piñeiros máis altos. Oh, terrazas, terrazas nas que se alza o espazo! Oh, navegación aérea!...

Teríame gustado vagar na noite, polos xardíns Farnèse; pero a entrada está prohibida. Admirable vexetación sobre aquelas ruínas disimuladas.

En Nápoles, hai xardíns baixos que seguen o mar como un peirao e deixan entrar o sol;

en Nîmes, a Fontaine, chea de augas claras canalizadas;

en Montpellier, o xardín botánico. Lembro un serán que con Ambroise, como nos xardíns de Aca-

démus, nos que sentamos nunha tumba antiga, rodeada de cipreses; e falamos lentamente mascando pétalos de rosa.

Unha noite vimos, desde Peyrou, o mar ao lonxe arxentado pola lúa; ao noso carón baixaban as ferverzas das arcas de auga da cidade; uns cisnes negros e brancos nadaban no estanque tranquilo.

En Malta, fun ler aos xardíns do residente; había na Cità Vecchia un bosque moi pequeno de limoeiros; chamábano "il Boscheto": agradounos ese lugar; e mordemos limóns maduros, cun sabor primeiro dunha acidez intolerable, pero que deixa despois un aroma refrescante na boca. Igual que en Siracusa, nas crueis Latomías.

No parque da Haia circulan gamos nada salvaxes.

Desde o xardín de Avranches, vese o Monte Saint-Michel, e as areas ao lonxe, no serán, semellan unha materia inflamada; hai vilas moi pequenas que teñen uns xardíns encantadores; esquecemos a vila; esquecemos o seu nome; desexamos ver de novo o xardín, pero non sabemos volver.

Eu soño cos xardíns de Mosul, dixéronme que están cheos de rosas. Omar cantou os de Nashpur, e Hafin os xardíns de Shiraz; nunca veremos os xardíns de Nashpur.

Pero en Biskra coñezo os xardíns de Ouardi, onde uns nenos pastorean as cabras.

En Túnez, o único xardín é o cemiterio. En Alxer, no xardín de Essai (palmeiras de toda especie), comín froita que nunca vira antes. E de Blidah, Nathanaël, que che direi?

Ah, é suave a herba do Sahel; e as túas flores de laranxeiras! e as túas sombras! suaves os olores dos teus xardíns. Blidah, Blidah! pequena rosa! Coñecinte mal ao comezo do inverno. O teu bosque sagrado só tiña as follas que unha primavera non renova; e as túas glicinias e lianas parecían sarmentos para o lume. A neve caída das montañas achegábase a ti; non podía entrar en calor no meu cuarto e menos aínda nos teus xardíns chuviosos: Lía a *Doctrina da ciencia* de Fichte e volví a sentirme relixioso. Eu era dócil; dicía que había que resignarse á súa tristeza e intentaba convertela en virtude. Agora, sacudín o po das miñas sandalias; quen sabe onde o levou o vento? Po do deserto onde eu vaguei como un profeta; pedra árida de máis, pulverizada; ardente baixo os meus pés (pois o sol quentáraa moitísimo). Que descansen agora os meus pés na herba do Sahel! Que tódalas palabras sexan de amor!

Blidah, Blidah, flor do Sahel, pequena rosa! Eu vinte cálida e perfumada, chea de follas e de flores. Fuxira a neve do inverno. No xardín sagrado resplandecía misticamente a túa mezquita branca e a liana dobrábase coas súas flores. Unha oliveira desaparecía baixo as guirlandas que lle facía unha glicinia. O aire suave traía o perfume que se erguía das flores das laranxeiras e ata os fráxiles mandarinos perfumaban. No máis alto das súas altas pólas, os eucaliptos liberados deixaban caer a tona vella; pendía, protección gastada, como unha roupa que o sol fai inútil, como a miña vella moral que só valía para o inverno.

Blidah.

Os talos enormes do fiúncho (o brillo da súa floración de ouro verdecido, baixo a luz de ouro ou baixo as follas azulosas dos eucaliptos inmóbiles) esa

mañá do primeiro verán, polo camiño que seguíamos no Sahel, eran dun esplendor incomparable.

E os eucaliptos sorprendidos ou tranquilos.

Participación de cada cousa na natureza; imposible saír dela. Leis físicas envolventes. Vagón lanzándose na noite, que na mañá se cobre de resío.

A bordo.

Cantas noites, ventá redonda do meu camarote, claraboia pechada, -cantas noites te mirei, desde a liteira, dicíndome: cando branquee este ollo, será a alba; erguereime entón e sacudirei o meu malestar; e a alba lavará o mar; e abordaremos a terra descoñecida. A alba chegou sen que o mar se calmase, a terra estaba aínda lonxe e o meu pensamento abalaba sobre a faz móbil das augas.

Toda a carne recorda o malestar das ondas. Aferrarei un pensamento a esta cofa vacilante?, pensei. Bagoas, non verei nada máis que a auga dispersarse no vento do serán? Vou sementando o meu amor sobre a onda; meu pensamento sobre a planicie estéril das augas. O meu amor afúndese nas augas que se seguen e se semellan. Que pasan sen que o ollo as recoñeza. -Mar informe e sempre axitado; lonxe dos homes as túas ondas calan; nada se opón á súa fluidez; pero ninguén pode oír o seu silencio; na chalupa máis fráxil van batendo, e o seu ruído fainos crer que o temporal é ruidoso. As grandes ondas avanza e sucédense sen ningún ruído. Séguense e erguen cada unha a mesma gota de auga, sen desprazala apenas. Só se move a súa forma; a auga préstase e déixaas e nunca as acompaña. Toda forma toma só por un pequeno instante o mesmo ser; e continúa en cada ser, para despois deixalo. Alma miña! Non te ates a ningún pensamento. Lanza cada pensamento ao vento mareiro que cho leva; nunca o leves ti mesma ata os ceos.

Mobilidade das augas, por vós volveuse vacilante o meu pensamento! Non edifiques nada sobre a onda. Pois baixo o peso escapa.

Chegará o doce porto, despois destas derivas desazantes, de errar aquí e alá?, onde a miña alma, nun sólido espigón perto do faro, acougada por fin, contemple o mar.

Coordinación: A.R. López e S. Noia. Deseño: Signum. Fotocomposición: Chico Mirás. Foto de portada: Yann Arthus-Bertrand

